بحث و گفت‌وگو

برخی نویسندگان، سده‌های ... . از قرن سوم و با روی کار آمدن سلسله‌های ایرانی فضای مناسب برای رشد و شکوفایی فرهنگی و علمی فراهم گردید. از شدت جنگ‌ها و فتوحات کاسته و آرامش برقرار شد. پیوند فرهنگ‌های سرزمین‌های مغلوب با دین اسلام به بار نشست و آثار تمدنی و فرهنگی پدیدار گردید. در ایران زبان فارسی در قالب جدید زنده گشت و تبدیل به زبانی ادبی و پویا شد. بازرگانی بین نواحی مختلف بیش از پیش برقرار گردید. کتاب‌های علمی مختلفی که از دورهٔ خلافت ترجمه شده بود، به‌کار گرفته شد. انواع صنعت‌ها و هنرها رونق گرفت و ... . به دلیل این شکوفایی فرهنگی و علمی، می‌توان این دوره را عصر طلایی تاریخ ایران دانست.

پرسش‌های نمونه

۱- ✪ زمینه‌های سیاسی و ... . الف) فعالیت‌ها و مبارزات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایرانیان در دو سدهٔ نخست و تغییر اوضاع سیاسی زمینهٔ شکل‌گیری حکومت‌های ایرانی را فراهم کرد. ب) تشدید جنبش‌های ضد خلافت در سرزمین خراسان و مناطق دیگر سبب شد تا حکومت این مناطق را برای ادارهٔ بهتر و سرکوب این شورش‌ها به ایرانیان بسپارند مانند حکومت طاهریان. ج) با افول قدرت عباسیان در قرن‌های سوم و چهارم حکومت‌های مستقل در گوشه و کنار ایران روی کار آمدند.

۲- حکومت‌های طاهریان و ... . حکومت‌های طاهریان و سامانیان با تأیید و فرمان خلیفهٔ عباسی به قدرت رسیدند و اطاعت ظاهری داشتند تا در بین مردم مشروعیت یابند، اما حکومت‌های صفاریان و آل‌بویه بدون اجازه یا تأیید خلیفه و با گردآوری سپاه و لشکرکشی به قدرت رسیدند.

۳- ✪ پیامدهای سیاسی و ... .

- کاهش و زوال تدریجی سلطهٔ سیاسی - نظامی خلفای عباسی بر ایران
- برقرار شدن آرامش نسبی در جامعه و کاهش شدت آشوب‌ها و جنبش‌ها

۴- نقش سلسله‌های ایرانی ... . سلسله‌های ایرانی به‌ویژه ساسانیان و آل‌بویه سهم بسزایی در رونق و شکوفایی علمی و فرهنگی عصر خود داشتند. امیران و وزیران فرهنگ‌پرور این سلسله‌ها، از یک سو، عالمان را مورد حمایت مادی و معنوی قرار دادند و از سوی دیگر، با مدارا و اجتناب از تعصب و تنگ‌نظری، شرایطی را فراهم آوردند که اهل علم و اندیشمندان پیرو مذاهب و دین‌های مختلف در امنیت و آسایش کامل فعالیت کنند. این فضا و شرایط مناسب باعث شد فعالیت‌های علمی و فکری دانشمندان و عالمان دو چندان شود.

۵- منابع و تحقیقات ... . منابع: تاریخ گردیزی، تاریخ سیستان، شاهنامهٔ فردوسی - نقشه‌ها و تصاویر تاریخی - تحقیقات تاریخی: روزگاران، تاریخ ایران از آغاز تا سقوط سلطنت پهلوی نوشتهٔ زرین‌کوب - اطلس تاریخ نقشه‌ها و تصاویر تاریخی بنادر و دریانوردی ایران - جلد دهم دایرةالمعارف بزرگ اسلامی

درس ۱۰: ایران در دوران غزنوی، سلجوقی و خوارزمشاهی

@KonkurVIP.com

مفاهیم آموزشی

۱- تحولات سیاسی

الف) حکومت غزنویان

۱) بنیان‌گذار: محمود غزنوی از سپهسالاران سامانیان در خراسان این حکومت را تأسیس کرد. (محمود نوهٔ الپتگین بود که حکومتی محلی در شهر غزنهٔ افغانستان تشکیل داد.)

۲) قلمرو غزنویان: ابتدا غزنه و بعد سراسر خراسان و بخشی از قلمرو سامانیان

۳) اقدام محمود غزنوی برای کسب حمایت خلیفهٔ عباسی: اقدامات سیاسی و مذهبی خود را در پوشش جهاد در راه خدا (غزا) و به بهانهٔ مبارزه با مخالفان خلافت عباسی انجام می‌داد. مانند حمله به شهر شیعه‌مذهب ری و به آتش کشیدن کتابخانهٔ آنجا و سوزاندن کتاب‌های فلسفی و حملات پی‌درپی به هند

۴) ✪ بهانه و انگیزهٔ محمود غزنوی در لشکرکشی به هند: به بهانهٔ جهاد در راه خدا، اما با هدف و انگیزهٔ دستیابی به ثروت فراوان هند از طریق غارت معابد و پرستشگاه‌های آن سرزمین

۵) نتیجهٔ حملات محمود غزنوی به هند: گسترش دین اسلام و زبان فارسی در شبه قارهٔ هند

۶) نتیجهٔ درگیری‌های داخلی و حملات مسعود غزنوی (پسر و جانشین محمود) به هند: غافل ماندن از وضعیت نابسامان مردم خراسان در اثر فشار مالیاتی، راه‌یابی سلجوقیان به خراسان و بازکردن دروازهٔ شهر به روی آنها توسط مردم خراسان، شکست غزنویان و از دست دادن خراسان

۷) ✪ نبرد دندانقان: بین غزنویان و سلجوقیان روی داد و باعث شکست غزنویان و در نتیجه از دست دادن خراسان شد.

ب) سلجوقیان

۱) سکونتگاه ترکان سلجوقی: نخست در ماوراءالنهر و سپس در خراسان اقامت گزیدند، اما طغرل پس از فتوحات خود، نیشابور را مرکز حکومت خود خواند آنها همچنین دیگر شهرهای ایران و سرانجام بغداد را تصرف کردند.

۲) نتیجهٔ فتح بغداد توسط طغرل سلجوقی: باعث رهانیدن خلیفهٔ عباسی از تسلط آل‌بویهٔ شیعه‌مذهب شد و خود را منجی خلافت معرفی کرد و خلیفه نیز لقب «سلطان رکن‌الدوله» را به او داد.

۳) ✪ فتح مهمّ آلب‌ارسلان: وی در نبرد ملازگرد امپراتوری روم شرقی را شکست داد، او را اسیر کرد و آسیای صغیر را به تصرف درآورد.

۴) ✪ نتیجهٔ فتح ملازگرد و تصرف آسیای صغیر: فتح آسیای صغیر باعث مهاجرت قبایل و طوایف ترک به آن منطقه و تغییر اوضاع سیاسی و فرهنگی آن ناحیه شد.

۵) ✪ عوامل مؤثر در ضعف و فروپاشی سلجوقیان:
- اختلافات فراوان بر سر قدرت و جانشینی
- هجوم اقوام مهاجم مثل قراختائیان و غزها همراه با وارد آوردن خسارات زیاد به قلمرو سلجوقیان
- پیروزی تکش خوارزمشاه بر آخرین سلطان سلجوقی
- مبارزات اسماعیلیان در ایران
- قدرت گرفتن اتابکان در قلمرو حکومتی سلجوقیان

ج) خوارزمشاهیان

۱) خوارزمشاه: به حاکمان ناحیهٔ خوارزم «خوارزمشاه» می‌گفتند از جمله اتسز حاکم خوارزم که ادعای استقلال کرد. جانشین او تَکش آخرین سلطان سلجوقی را شکست داد و سلطان محمّد خوارزمشاه بر نواحی مازندران و کرمان مسلط شد.

۲) رابطهٔ سلطان محمّد خوارزمشاه با خلیفه: خلیفهٔ عباسی حکومت او را تأیید نمی‌کرد و روابطشان تیره بود. سلطان محمّد هم یکی از سادات حسینی را به‌عنوان خلیفه اعلام کرد و به سوی بغداد لشکرکشید اما موفق به فتح آنجا نشد.

۲- نظام اداری

۱) الگوی نظام اداری غزنویان: برای توسعهٔ نظام اداری خود از دیوان‌سالاران حکومت سامانی و آل‌بویه بهره گرفتند.

۲) دو دیوانسالار بزرگ عهد سلجوقی: عمیدالملک کندری و خواجه نظام‌الملک توسی

۳) دوران وزارت خواجه نظام‌الملک و نقش او: دورهٔ او را «عصر نظام‌الملک» می‌نامند. او می‌کوشید با تقویت حکومت مرکزی از طریق تقویت و توسعهٔ نظام اداری، ضمن ایجاد ثبات و استمرار، با نیروی سرکش امیران و نظامیان سلجوقی که به سنت‌های قبیله‌ای خود همچنان وفادار بودند، مقابله کند.

۴) ✪ نتیجهٔ اقدامات خواجه نظام‌الملک در نظام اداری سلجوقیان: تقابل اهل قلم (دیوان‌سالاران) و اهل شمشیر (نظامیان)

۵) دیوان وزارت و اختیارات او در دورهٔ سلجوقی: وزیر در رأس آن بود و همهٔ دیوان‌های سلجوقی زیر نظر او کار می‌کردند. وزیر در مقابل ارادهٔ سلطان امنیت چندانی نداشت و گاهی عزل می‌شد یا به قتل می‌رسید و اموال او توسط سلطان مصادره می‌شد.

۶) نظام اداری دورهٔ خوارزمشاهی: ادامهٔ نظام اداری دورهٔ سلجوقی بود با این تفاوت که در این دوره قدرت و نقش وزیر کاهش یافت و برخی دیوان‌ها تغییر نام یافت و نیز دیوان‌های جدید شکل گرفت.

۳- ✪ اوضاع اجتماعی و اعتقادی

۱) قسمت‌های مختلف شهرهای ایران: ۱- کهندژ (ارگ)، ۲- شهرستان (شارستان) و ۳- شهر بیرونی (ربض)

۲) ویژگی شهرهای دورهٔ سلجوقی:
- رشد شهر بیرونی (ربض) به دلیل رشد تجارت و افزایش جمعیت شهرها
- انتقال عناصر شهر اسلامی مانند مسجد و بازار به شهر بیرونی
- توسعهٔ جغرافیایی، افزایش جمعیت و توسعهٔ عناصر شهری در شهرهای مرکزی یک ناحیه
- اهمیت یافتن طبقهٔ بازرگان به دلیل رشد شهرنشینی و توسعهٔ مناسبات شهری در دورهٔ سلجوقی

۳) بافت مذهبی جمعیت شهری و روستایی ایران در دورهٔ سلجوقی: در این دوره پیروان تسنن اکثریت بودند و مهم‌ترین مراکز شیعه‌نشین شهرهای بیهق، ری، گرگان، ساری و قم بودند. پیروان مذهب اسماعیلیه و ادیان مسیحی، یهودی و زرتشتی نیز در برخی مناطق سکونت داشتند.

۴) مهم‌ترین مخالفان خلافت عباسی و دو حکومت غزنوی و سلجوقی: شیعیان اسماعیلی

۴- ✪ اوضاع اقتصادی

۱) یکی از تحولات چشمگیر دوران غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان، زوال موقعیت اقتصادی و اجتماعی دهقانان در ایران بود.

@KonkurTBook

۲) انواع مالکیت زمین در دورهٔ سلجوقی
الف) اقطاع: به انواع مختلف واگذاری زمین به افراد نظامی یا صاحبان مشاغل دیوانی گفته می‌شد.
۱) هدف و نقش خواجه نظام‌الملک در توسعه و گسترش اقطاع: نظارت و آباد کردن زمین‌هایی از ادوار پیشین که بایر و بلااستفاده باقی مانده بود.
۲) نتیجهٔ منفی اقطاع در ضعف دولت سلجوقی: پس از خواجه نظام‌الملک به دلیل گرایش تدریجی صاحبان اقطاع به استقلال، مناطقی که در آنها زمین‌های اقطاعی قرار داشت از حکومت جدا شدند.
۳) ✪ دلایل رشد تجارت داخلی و خارجی در عصر سلجوقی: گسترش قلمرو، برقراری نظم و امنیت، ایجاد راه‌های جدید، توسعهٔ حمل و نقل و وجود نظام دیوانی کارآمد و وجود صرافان که معاملات پولی و تسهیل مبادلهٔ کالاها را برعهده داشتند.
ب) وقف: به تدریج در این دوره توسعه یافت.

۵- زبان

۱) ✪ دلایل رونق و شکوفایی زبان فارسی در دورهٔ غزنوی: تلاش‌های دیوان‌سالاران ایرانی در تبدیل زبان دستگاه اداری غزنویان از عربی به فارسی، تمایل علما و دانشمندان این دوره به نوشتن آثار خود به زبان فارسی
۲) دو ادیب برجستهٔ دورهٔ غزنوی: فردوسی سرایندهٔ شاهنامه و ابوالفضل بیهقی نویسندهٔ تاریخ بیهقی
۳) ✪ دلایل رشد و توسعهٔ زبان و ادبیات فارسی در دورهٔ سلجوقی: رشد شهرها، تأسیس و توسعهٔ مراکز آموزشی، گسترش نقش دیوان‌سالاران ایرانی و نفوذ آنها در دستگاه اداری حکومت سلجوقی، جذب شعرا و نویسندگان به دربارهای مختلف
۴) شاعران معروف عصر سلجوقی و خوارزمشاهی: سنایی، انوری، خاقانی و عطار

۶- علم و آموزش

۱) دانشمندان دورهٔ غزنوی: ابوریحان بیرونی در نجوم و جغرافیا
۲) دانشمندان دورهٔ سلجوقی: ابوالعباس لوکری و خیام نیشابوری در ریاضیات و نجوم، شهاب‌الدین سهروردی و امام فخر رازی در فلسفه و سید اسماعیل جرجانی در پزشکی
۳) علوم دینی به دلیل حمایت‌های حکومتی و وجود علمای مذهبی بر علوم طبیعی و فلسفه برتری داشت.
۴) نظامیه: مراکز و مؤسسات آموزشی دورهٔ سلجوقی بودند که به همت خواجه نظام‌الملک در شهرهای بغداد و اصفهان و نیشابور ساخته شدند. در این مدارس فقه شافعی و دانش‌های وابسته به آن تدریس می‌شد. امام محمّد غزالی از عالمان این مدرسه بود.

۷- هنر و معماری

۱) دلایل رونق و رشد هنر و معماری در دورهٔ سلجوقی: گسترش قلمرو، حکومت فراگیر، توسعهٔ شهرنشینی، رشد اقتصادی و حمایت دولتمردان از هنر و معماری
۲) مسجد جمعهٔ اصفهان یکی از کهن‌ترین مساجد چهار ایوانی ایران است که در دورهٔ سلجوقی ساخته شد.
۳) فلزکاری در عصر سلجوقی خصوصاً در زمینهٔ تولید و تزیین، درخشان‌ترین دوران خود را در تاریخ ایران گذراند.
۴) هنر سفالگری در دورهٔ سلجوقی از شهرهای نیشابور و سمرقند به‌تدریج به مناطق مرکزی ایران مانند کاشان انتقال یافت.

فکر کنیم و پاسخ دهیم ۱۰۱

با راهنمایی دبیر...؟ فتوحات مسلمانان در ماوراءالنهر و آن سوی رود سیحون که محلّ زندگی قبایل ترک بوده، باعث ورود ترکان به قلمرو اسلام و ایران شد. امیران سامانی بسیاری از ترکان را در مناصب نظامی به‌کار گرفتند و به مقام سپهسالاری رساندند. این مسئله سرآغاز قدرت‌گیری ترکان و تشکیل حکومت آنها شد. باز بودن مرزهای شمال شرقی بسیاری از ترکان آن سوی سیحون را برای دستیابی به شرایط بهتر زندگی، به داخل سرزمین ایران کشاند.

بحث و گفت‌وگو ۱۰۵

با راهنمایی دبیر... . دشمنی و درگیری این دو قدرت به‌تدریج آنها را از خطر بزرگ‌تری که از سوی مغول‌ها پاگرفته بود، غافل کرد و همچنین زمینهٔ اتحاد بین این دو نیرو را از بین برد و این باعث فتوحات و پیروزی‌های آسان مغول‌ها در سرزمین‌های اسلامی شد.

@KonkurVIPBook

نمودار خط زمان ...

خط زمان حکومت غزنویان:

خط زمان حکومت سلجوقی:

خط زمان حکومت خوارزمشاهیان:

@KonkurVIPBook

فعالیت ۲ ۱۰۶

متن‌های زیر را ... .

- **منظور نظام‌الملک از رابطهٔ بین دوات [نماد اهل قلم] وی و تاج سلطانی چیست؟** رابطهٔ متقابل بین سلطان سلجوقی و وزیر و نیاز سلطان به او در حفظ حکومت خود.

الف) با توجه به متن فوق، نظام‌الملک، ایجاد کدام دیوان را برای حکومت سلجوقی ضروری شمرده است؟ دیوان برید

ب) به نظر شما اطلاع حاکم از اوضاع مملکت می‌توانست چه فایده‌ای به همراه داشته باشد؟ موجب تسلط بر امور کشور و حفظ قلمرو خود، جلوگیری از شورش‌های احتمالی، اطلاع از میزان امنیت راه‌ها برای کاروان‌های تجاری و... می‌شد.

فعالیت ۳ ۱۰۷

با مطالعهٔ دقیق ... ؟

دیوان استیفا: وزارت امور اقتصادی و دارایی

دیوان اشراف: سازمان بازرسی کل کشور

دیوان عرض: وزارت دفاع

فعالیت ۴ ۱۰۹

سیاست مذهبی سلجوقیان ... . آل‌بویه دارای سیاست مدارای مذهبی بودند و سایر مذاهب از جمله اهل سنت و یا زرتشتیان را گرامی می‌داشتند. درنتیجهٔ این سیاست، فرقه‌ها و مذاهب به‌صورت گسترده مباحثات مذهبی و مناظرات برگزار می‌کردند و نوعی شکوفایی فرهنگی پدیدار گردید و در عراق علم کلام رونق گرفت. هرچند تنش‌هایی بین فرقه‌ها صورت می‌گرفت ولی همچنان آل‌بویه سیاست تسامح مذهبی خود را حفظ کرد. اما در دورهٔ سلجوقیان به‌ویژه در دورهٔ نظام‌الملک، سیاست سختگیری نسبت به پیروان مختلف در پیش گرفته شد و فقط مذهب تسنن آن هم از نوع شافعی برتری داشت و این باعث نارضایتی و واکنش مذاهب دیگر به‌خصوص اسماعیلیه می‌شد.

کاوش خارج از کلاس ۱۱۰

با راهنمایی دبیر، ... . پاسخ پیشنهادی: در استان تهران، در دورهٔ سلجوقیان، شهرستان ری مدتی به‌عنوان مقر حکومت انتخاب شده بود و در غرب ایران، استان آذربایجان مدتی به‌عنوان محل سکونت سلجوقیان انتخاب شده بود.

بحث و گفت‌وگو ۱۱۱

دربارهٔ آثار و ... . این سیاست باعث آزردن اقلیت‌های دینی و نیز محروم شدن حکومت از همکاری، دستاوردها و تجربیات فرهنگی، سیاسی، نظامی و ... آنها می‌شود. به علاوه امکان ایجاد مباحثه و آشنایی با سایر افکار و عقاید از افراد گرفته می‌شود. از طرفی دیگر به تفرقه و چه بسا اختلاف و درگیری بین مذاهب منجر می‌شود تا جایی که حکومت‌های دیگر در جهت منافع خود به سوء استفاده از آن می‌پردازند.

کاوش خارج از کلاس ۱۱۲

الف) به‌طور انفرادی ... . پاسخ پیشنهادی: برج طغرل در شهر ری در استان تهران، در دورهٔ سلجوقیان ساخته شده است. ارتفاع آن بدون سقف در حدود ۲۰ متر است و سطح بیرونی برج به ۲۴ ترک تقسیم شده است. این برج در واقع یک ساعت طبیعی به حساب می‌آید. این مکان آرامگاه طغرل سلجوقی است. (از ویژگی‌های این محوطه، وجود آرامگاه استاد محمّد محیط طباطبایی، ادیب معاصر ایران است.)

ب) با رجوع به ... . پاسخ پیشنهادی: به عنوان مثال می‌توان از بناهایی مانند برج طغرل، برج‌های خرقان، مسجد جامع اصفهان، مسجد جامع قزوین، گنبد کبود مراغه و آثاری هنری مانند ابریق سفالی، آبخوری سفالی، جام سفالی، آینهٔ گرد مفرغی و ... نام برد.

پرسش‌های نمونه ۱۱۳

۱- اهداف محمود غزنوی ... ؟ بهانهٔ محمود غزنوی جهاد در راه خدا و اهدافش دستیابی به ثروت فراوان هند از طریق غارت معابد و پرستشگاه‌های آن سرزمین بود.

۲- ✪ نظام‌الملک چه اهدافی ... ؟ او می‌کوشید با تقویت حکومت مرکزی از طریق تقویت و توسعهٔ نظام اداری، ضمن ایجاد ثبات و استمرار، با نیروی سرکش امیران و نظامیان سلجوقی که به سنت‌های قبیله‌ای خود همچنان وفادار بودند، مقابله کند.

۳- شکل‌گیری نظام سلطنت ... ؟ با شکل‌گیری نظام سلطنت در دورهٔ سلجوقی، سلطان سلجوقی امور سیاسی و نظامی قلمرو اسلامی را در اختیار گرفت، درنتیجه خلفای عباسی از این موقعیت محروم شدند. حتی خود دستگاه خلافت زیر سلطه و نفوذ سلجوقیان درآمد و به یک نهاد تشریفاتی تبدیل شد.

@KonkurVIPbot

۴- **بافت مذهبی شهرهای ...** . در بیشتر شهرهای ایران پیروان تسنن اکثریت داشتند. در برخی شهرها مانند بیهق، ری، گرگان، ساری و قم، شیعیان دوازده امامی زندگی می‌کردند. در برخی از شهرها سادات علوی سکونت داشتند و در برخی از نقاط ایران پیروان مذهب اسماعیلی، ادیان مسیحی، یهودی و زرتشتی به سر می‌بردند.

۵- ✪ **چه عواملی در ...** ؟ گستردگی قلمرو، برقراری نظم و امنیت، ایجاد راه‌های جدید، توسعهٔ حمل و نقل، وجود نظام دیوانی قدرتمند و وجود صرافان که معاملات پولی و تسهیل مبادلهٔ کالاها را برعهده داشتند.

۶- ✪ **عوامل مؤثر بر ...** ؟ گسترش قلمرو، حکومت فراگیر، توسعهٔ شهرنشینی، رشد اقتصادی و حمایت دولت‌مردان از هنر و معماری

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخّص کنید. (۱ نمره)

۱ **در دورهٔ خلافت امویان، روند پذیرش اسلام در ایران شدت گرفت.** (شهرقدس ـ مدرسهٔ ملاصدرا ـ دی ۹۶)

درست ☐ نادرست ☐

۲ **هنر سفالگری در دورهٔ سلجوقی از شهرهای نیشابور و سمرقند به مناطق مرکزی ایران مانند کاشان انتقال یافت.**

درست ☐ نادرست ☐

ب) گزینهٔ درست را با علامت ✓ مشخّص کنید. (۱)

۳ **حکومت علویان در کدام منطقهٔ ایران تأسیس شد؟**

الف) سیستان ب) طبرستان ج) خراسان د) شهرری

۴ **محاسبه و دریافت مالیات در سرزمین ایران در عصر خلفای نخستین توسط چه گروهی انجام می‌گرفت؟**

الف) والیان عرب ب) سران سپاه ج) بازرگانان ایرانی د) دهقانان ایرانی

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱)

۵ **آلب ارسلان سلجوقی در نبرد ملازگرد ..... را شکست داد و آسیای صغیر را تصرف کرد.**

۶ ✪ **جرج سارتن از ..... به عنوان «بزرگ‌ترین پزشک اسلام و قرون وسطی» نام می‌برد.**

(شهرقدس ـ نمونه دولتی ابوتراب ـ دی ۹۶)

د) وصل کنید. (۱)

۷ **هر یک از رویدادها یا کارهای زیر در زمان چه کسی صورت گرفته است؟ (یک مورد اضافه است.)**

الف) تأسیس نظامیه	۱- سلطان محمود غزنوی
ب) لشکرکشی به هند	۲- تکش
ج) فتح بغداد و برانداختن آل بویه	۳- سلطان محمّد خوارزمشاه
د) شکست آخرین سلطان سلجوقی توسط این حاکم	۴- طغرل سلجوقی
	۵- خواجه نظام‌الملک

هـ) به پرسش‌های زیر پاسخ کوتاه دهید. (۱/۵)

۸ **نتیجهٔ نبرد قادسیه برای ایران چه بود؟** (تهران ـ مدرسهٔ باقرالعلوم ـ دی ۹۶)

۹ ✪ **اقدام مهمّ ابونصر فارابی در زمینهٔ دانش فلسفه در قرون نخستین اسلامی چه بود؟**

۱۰ ✪ **دلیل رشد قسمت شهر بیرونی (ربض) در دورهٔ سلجوقی چه بود؟**

و) به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۱۱ ✪ **دلایل جنبش‌های ایرانیان در عصر خلافت عباسیان چه بود؟ (۱/۵)**

۱۲ **منظور از اقطاع چیست؟ چرا نظام‌الملک و با چه هدفی نظام اقطاع داری را در عصر سلجوقی گسترش داد؟ (۱)**

(لار ـ مدرسهٔ فرزانگان ـ خرداد ۹۷)

۱ نادرست (۰/۵) ۲ درست (۰/۵) ۳ گزینهٔ «ب» (۰/۵) ۴ گزینهٔ «د» (۰/۵) ۵ امپراتور روم شرقی (۰/۵) ۶ رازی (۰/۵)
۷ الف) ۵ (۰/۲۵)، ب) ۱ (۰/۲۵)، ج) ۴ (۰/۲۵)، د) ۲ (۰/۲۵) ۸ فتح تیسفون پایتخت ساسانیان توسط اعراب (۰/۵)
۹ او فلسفهٔ مشایی را پایه‌گذاری کرد. (۰/۵) ۱۰ رشد تجارت شهری و افزایش جمعیت شهرها (۰/۵) ۱۱ تداوم سلطهٔ اعراب (۰/۵) و برخی اقدام‌های خلفای عباسی از جمله قتل ابوسلمهٔ خلّال و ابومسلم (۰/۵) و سخت‌گیری و ستم به شیعیان و اهل بیت پیامبر (۰/۵)
۱۲ اقطاع به انواع مختلف واگذاری زمین به افراد نظامی یا صاحبان مشاغل دیوانی گفته می‌شد. (۰/۵) نظام‌الملک با هدف نظارت و آباد کردن زمین‌های بایر و بلااستفاده نظام اقطاع را توسعه داد. (۰/۵)

@KonkurVIPBook